

මධ්‍යකාලීන යුගයේ ශ්‍රී ලංකාවේ බෞද්ධ අධ්‍යාපන ආයතන
(සිංහල සන්දේශ සාහිත්‍යය (මධ්‍යකාලීන යුගය) ඇසුරෙන් කෙරෙන
විමසුමකි.)

එම්. ජී. ජේ. ආර්. රාජපක්‍ෂ

පණ්ඩුඩයක් ගැබ්කොට රචිත වූ හෙයින් එනමින් හඳුන්වන ලද කාව්‍ය විශේෂයක් දූතකාව්‍ය (Messenger Poems) නමින් පෙරදිග සාහිත්‍යයෙහි පැවත එන්නේය. ‘සන්දේශ’ යන්න ද ඊට පර්යාය වේ. ‘සන්දේශ’ යනු මැනවින් දක්වාලීමය. ‘පණ්ඩුඩය’, ‘දැන්වීම’ ‘ආරංචිය’, ‘ප්‍රවෘත්තිය’ යනාදී අර්ථ ඉන් ගම්‍ය වේ. සංස්කෘත, මාගධී, ද්‍රවිඩ, මලයාලම්, සිංහල යන භාෂාවන්ගෙන් බඳනා ලද එකී සන්දේශ ඒ ඒ දේශජ සාහිත්‍යය ශාඛාවන්හි ප්‍රධාන අංගයක් බවට පැමිණ තිබේ.

සිංහල සන්දේශ කාව්‍ය සාහිත්‍යයෙහි ආරම්භය කවර දිනක කවර නම් වූ කතුවරයෙකු මගින් සිදුවීණි ද යන්න මෙතෙක් නිශ්චයකට පැමිණිය නොහැකි වූ කරුණක් ව පවතී. එසේ වුව ද සිංහල සන්දේශ කාව්‍ය රචනය ඉතා ඈත ඉතිහාසයේ සිදුවූවක්ය යන්න නිශ්චය කිරීමට තුඩු දෙන හේතු සාධක කිහිපයක්ම ඉදිරිපත් කළ හැකිය. විශේෂයෙන් ම ක්‍රි. ව. 13 වන සියවසට පෙර සිටම සිංහල කවීන් සන්දේශකරණයෙහි නිරතව සිටි බවට සාධක එම සියවසෙහි ලියැවී ඇති සිදත් සගරාව සහ එළසඳස්ලකුණ යන ග්‍රන්ථ දෙකින් අනාවරණය වේ. (ඥානාලෝක හිමි, කෝදාගොඩ, (සංස්.) 1971: 10,59), (සෝරත හිමි, වැලිවිටියේ (සංස්.) 1944, 19). එසේද වුවත් දැනට අප අතර පවත්නා සාක්‍ෂ්‍ය අනුව තිසර සන්දේශය සහ මයුර සන්දේශය මුල්ම සිංහල සන්දේශ කාව්‍ය යුග්මය ලෙස පිළිගැනේ. මේවා රචනා කොට ඇත්තේ ක්‍රි. ව. 14 වන සියවසෙහිදී එනම් ගම්පොළ යුගයේදී ය. ඒ අනුව මෙසේ ගම්පොළ යුගයෙන් ආරම්භවී යැයි සැලකෙන සිංහල සන්දේශ කාව්‍ය සාහිත්‍යය ප්‍රකරණය සුපෝෂණය ලැබූයේ සිංහල සාහිත්‍යය වංශයේ ස්වර්ණමය යුගය ලෙස සැලකෙන කෝට්ටේ යුගයේදීය යනු අවිවාදිත කරුණකි. පරෙවි, සැලලිහිණි, ගිරා, හංස සහ කෝකිල යන සන්දේශාවලිය සිංහල සාහිත්‍යයට එක්වීම උක්ත කරුණ පිළිබඳව කදිමට සාක්‍ෂ්‍යය දරනු ලබයි.

හුදු සාහිත්‍යය රසවින්දනයෙන් ඔබ්බට ගමන් කළ, ඓතිහාසික තොරතුරු ගවේෂණය සඳහා ආලෝකය සැපයීම යන සන්දර්භීය ගුණයෙන් හෙබි සිංහල සන්දේශ සාහිත්‍යය වූ කලී ඓතිහාසික තොරතුරු සම්ප්‍රේෂණය කරනු ලබන සුවිශේෂී සාහිත්‍යය මූලාශ්‍රයක් ලෙස නිර්වචනය කිරීම යුක්ති යුක්තය. ඒ අනුව මධ්‍යකාලීන යුගයේ ශ්‍රී ලංකාවේ බෞද්ධ අධ්‍යාපන ආයතන පිළිබඳව මධ්‍යකාලීන යුගයට අයත් සිංහල සන්දේශ සාහිත්‍යය ඇසුරෙන් විමර්ශනය කිරීම මෙහිලා අපගේ අරමුණයි.

ඇත අතීතයේ පටන්ම ශ්‍රී ලංකාවේ අධ්‍යාපන ක්‍ෂේත්‍රයෙහි ප්‍රමුඛතාව උසුලන ලද්දේ බෞද්ධ භික්‍ෂූන් වහන්සේ විසිනි. එපමණක් ද නොව අදාළ යුගයන්හි දී භාෂා සාහිත්‍යය ආදී විෂය ක්‍ෂේත්‍රයන්හි ද ආධිපත්‍යය ඉසිලීමට මෙන්ම ඒවා මෙහෙයැවීමට තරම් භික්‍ෂූන් වහන්සේ මැනවින් සුදුසු වූහ. සෑම විහාරස්ථානයකම පාහේ පැවිදි සිසුන්ට අධ්‍යාපනය ලබා දෙන ආකාරයේ අධ්‍යාපන ක්‍රමවේදයක් පැවැති අතර ඊට අමතරව සුදුසු පරිදි සුදුසු විහාරස්ථාන මුල්කරගෙන උසස් අධ්‍යාපනය සඳහා වෙන්වූ ආයතන පිහිටුවා තිබිණි. වර්තමානය දක්වාද ශ්‍රී ලංකාවේ අධ්‍යාපන ක්‍රමවේදයක් පැවත එන එකී අධ්‍යාපනයක 'පිරිවෙන' හෝ 'පිරුවන' යන නමින් ව්‍යවහාර කෙරිණි. එසේම 'පිරිවෙන' නමින් ව්‍යවහාර කෙරෙන ප්‍රධාන අධ්‍යාපනයක ස්ථාපිතව නොතිබුණේ වුවත් බොහෝ වෙහෙර විහාරස්ථාන ගිහි පැවිදි ශිෂ්‍ය ප්‍රජාවට අධ්‍යාපනය ලබා දෙන අධ්‍යාපනයක බවට පත්ව තිබිණි. ඒ අනුව දැනුම, ආකල්ප හා කුසලතා යන කරුණු මත පදනම්ව ගොඩනැගී ඇති ශ්‍රී ලාංකේය අධ්‍යාපන ව්‍යුහය තුළ කේන්ද්‍රීය ලක්‍ෂ්‍යයක් භික්‍ෂු සංස්ථාව විසින් නියෝජනය කරන ලද බව ප්‍රත්‍යක්‍ෂ වේ.

බෞද්ධ අධ්‍යාපනයක පිළිබඳව අපට මුලින්ම තොරතුරු අනාවරණය වනුයේ ගම්පොළ යුගයේ රචිත තිසර සන්දේශයෙනි. තිසරය දැකිගම්පුර මහවෙහෙරෙහි සිල්වත් මහසගන ගැන විමසුවද, එම විහාරය අධ්‍යාපනයකයක් ලෙස පැවති බවට එහි තොරතුරු ඉදිරිපත් නොකෙරෙයි. එහෙත් පාලි භාෂාවෙන් රචිත සන්දේශ කාව්‍යයක් වන චූත්තමාලා සතකය පවසන තොරතුරු අනුව එවකට දැකිගම්පුර වෙහෙර බහුශ්‍රැත තෙරවරුන් විසූ අධ්‍යාපනයකයක් ලෙස සනිටුහන් වේ. වෙහෙර වැණුම අරඹමින් චූත්තමාලා සන්දේශ සතකය කළ ගතර උපතපස්වීන් පවසන්නේ දැකිගම්පුර වෙහෙර නිතර ශිෂ්‍යයන්ගේ සුභාෂිත වචන නමැති වනිතාවට රංගභූමියක් වූ බවයි (ආනන්ද මෙමත්‍රිය හිමි, බලන්ගොඩ, (සංස්.) 1996: 31 ගාථාව). ඒ වනාහි දැකිගම්පුර වෙහෙර අධ්‍යාපනයකයක්ව පැවැති බවට කදිම සාධකයෙකි. තවද එහි වෙසෙන ධර්මධර භික්‍ෂූන් වහන්සේලාගේ ඉගැනුම්, ඉගැන්වීම් ක්‍රියාවලියෙහි සමර්ථතාව පිළිබඳවද එහි තොරතුරු විවරණය කොට ඇත (ආනන්ද මෙමත්‍රිය හිමි, බලන්ගොඩ, (සංස්.) 1996: 31 ගාථාව).

තවද 'මුළු' නමින් හැඳින්වුණු අධ්‍යාපන ආයතන සහ එම ආයතනයන්ට අයත් වියත් භික්‍ෂූන් වහන්සේලා පිළිබඳව තොරතුරු බොහෝ ඓතිහාසික මූලාශ්‍රය ඇසුරින් අපි හදාරා ඇත්තෙමු. එම කරුණ පරෙවි සන්දේශය තුළින් ද තවදුරටත් තහවුරු වී ඇත. ගලතුරුමුළපාය නම් අධ්‍යාපනයකය වර්ණනා කරන කෝකිල සන්දේශ කතුවරයා, එහි ඇදුරු තෙරවරුන් වෙසෙන මැඳුරු නැරඹීමට දූතයාට ආරාධනා කරයි (ගුණවර්ධන, ඩබ්.ඇෆ් (සංස්.) 1924: 153 පද්‍ය). එසේම එකී ගලතුරුමුළපාය නම් අධ්‍යාපනයකයේ භෞතික ස්වරූපය පිළිබඳව මනා විවරණයක් කෝකිල සන්දේශයේ අන්තර්ගත වේ. ඒ අනුව දෙවිනුවර මහවෙහෙරෙහි 'ගලතුරුමුළ' නමින් තුන් මහලකින් යුත් ප්‍රධාන අධ්‍යාපනයකයක් පැවැති බවට පරෙවි සන්දේශය තහවුරු කරයි (ධර්මවර්ධන, ඩබ්ලිව්. ඒ. එෆ් (සංස්.) 1949: 154 පද්‍ය).

එසේම කෝකිල සන්දේශය තුළින් තවත් සුවිශේෂී බෞද්ධ අධ්‍යාපනයකයක් පිළිබඳව අපට තොරතුරු අනාවරණය වේ. කෝකිල සන්දේශ කරු තමන් 'තිලක පිරුවන් හිමි' නමින් හඳුන්වාගෙන තිබේ (ගුණවර්ධන, ඩබ්.ඇෆ් (සංස්.) 1924: 292 පද්‍ය). තවද තිලක පිරුවන් හිමි සිංහල හා දෙමළ භාෂාවන්හි වතුර වියතෙකු ලෙස ද එහි නිරූපණය

වේ (ගුණවර්ධන, ඩබ්.ආර් (සංස්.) 1924: 287 පද්‍ය). ඒ අනුව තිලක පිරුවන් ආයතනය වනාහි සිංහල සහ දෙමළ භාෂා හැඳෑරීමට පහසුකම් පැවති මධ්‍යකාලීන යුගයේ පැවැති සුවිශේෂී අධ්‍යාපනායතනයක් ලෙස කෝකිල සන්දේශයට අනුව අපට 'තිලක පිරුවන්' හඳුනාගත හැකිය.

තවද එවකට පැවැති තවත් ප්‍රධාන බෞද්ධ අධ්‍යාපනායතනයක් ලෙස අපට තොටගමුවේ විජයබා පිරිවෙන් ආයතනය සිංහල සන්දේශ කාව්‍යය සාහිත්‍යාගත තොරතුරු මගින් අනාවරණය කොට ගත හැකිය. මනරම් භූමි ප්‍රදේශයක පැවැති තොටග මුවේ විජයබා පිරිවෙන් ආයතනය පිළිබඳව කදිම වැණුමක් ගිරා සන්දේශයෙහි ඇතුළත් වේ. මනා ස්වාභාවික සාධකයන්ගෙන් සුසැදි පරිසරයක් අධ්‍යාපනායතනයක් පිහිටුවීම සඳහා කවරාකාරයෙන් යෝග්‍යවන්නේ ද යන්න එහි මැනවින් නිරූපණය කොට තිබේ (රත්නපාල, නන්දසේන (සංස්.) 1985: 217-227 පද්‍ය). විජයබා පිරිවෙන් පොළොන්නරුව රාජධානිය කොටගත් පළමුවන විජයබාහු රජු විසින් කරවන ලද්දක් බවත්, ගිංගග ඉවුරෙහි පිහිටි සල්ගම නම් ගමක් ද ඒ පිරුවනට අයිති කර දුන් බවත් මහාවංසයෙහි සඳහන් වේ (බුද්ධදත්ත හිමි, පොල්වත්තේ (සංස්.) 1996: 88 පරි: 91-93 ගාථා). ඒ අනුව මෙම සුවිශේෂී බෞද්ධ අධ්‍යාපනායතනය පොළොන්නරු යුගයේ සිටම පවත්වාගෙන එන්නට ඇති බව නිගමනය කළ හැකිය. මධ්‍යකාලීන යුගයේදී උක්ත අධ්‍යාපනායතනයේ අධිපති ලෙස කටයුතු කරන ලද්දේ ෂඩ්භාෂා පරමේශ්වර ත්‍රිපිටක වාගීස්වර ශ්‍රී රාහුල මහතෙරුන් විසින් බැව් සැලලිහිණි, ගිරා, කෝකිල යන සන්දේශ කාව්‍ය කිහිපයම තහවුරු කරයි.

කෝට්ටේ යුගයට අයත් තවත් සුවිශේෂී බෞද්ධ අධ්‍යාපනායතනයක් වශයෙන් කැරගල පද්මාවතී පිරිවෙන් හඳුන්වා දිය හැකිය. බුදුදහම හැඳෑරීමට ප්‍රමුඛස්ථානය ලබාදුන් එම ආයතනයේ අධිපති වශයෙන් එවකට කටයුතු කරන ලද්දේ වනවාසී රාහුල මාහිමිපාණන් වහන්සේ ය. මේ පිළිබඳව හංස සන්දේශයේ තොරතුරු අන්තර්ගත වේ. හංසයා කැරගල පිරුවනට යන අවස්ථාවේදී එහි වැඩසිටි සාමණේර හික්කුන් වහන්සේලා වනපොත් කරණයෙහි යෙදී සිටි අයුරු හංස සන්දේශ කාව්‍යයෙහි විවරණය කොට තිබේ (ගොඩකුඹුරේ, සී. ඊ (සංස්.) 1953: 36-37 පද්‍ය).

මධ්‍යකාලීන සිංහල සන්දේශ කාව්‍ය කෘතීන්හි ප්‍රධාන වශයෙන් තොරතුරු නිරූපණය නොකළ ද පහත සඳහන් බෞද්ධ අධ්‍යාපනායතන කිහිපය ද මධ්‍යකාලීන යුගයේ ශ්‍රී ලංකාවේ සුවිශේෂී බෞද්ධ අධ්‍යාපනායතන වශයෙන් අපට බැහැර කළ නොහැකි ආයතන කිහිපයක් වශයෙන් සඳහන් කළ යුතු ය.

සිංහල සාහිත්‍යාවලියේ නොමැකෙන නාමයක් සටහන් කරන ලද විදාගම මහාමෙත්‍රිය මාහිමිපාණන් වහන්සේගේ ආධිපත්‍යය යටතේ වැජඹී විදාගම ශ්‍රී සනානන්ද පිරිවෙන් ආයතනය මෙහිලා ප්‍රමුඛ වේ. මෙම අධ්‍යාපනායතනය පිහිටි විදාගම වෙහෙර කුරුණෑගල රාජධානිය කොටගෙන රජකම් කළ සතර වන පැරකුම්බා රජු විසින් ඉදිකරන ලද්දක් බව මහාවංසයෙහි සඳහන් වේ. (බුද්ධදත්ත හිමි, පොල්වත්තේ (සංස්.) 1996: 88 පරි: 98-99 ගාථා). මයුර සන්දේශයේදී මයුරයා දූත ගමන් මාර්ගයට අනුව විදාගම වෙහෙරට ගමන් කළ බව සඳහන් කළ ද එහි පැවැති පිරිවෙන් ආයතනයක් පිළිබඳව එහි සඳහන් නොවේ (ජයතිලක, කේ (සංස්.) 1990: 72 පද්‍ය). ඒ කෙසේ වෙතත් බෞද්ධ අධ්‍යාපනයට වෙසෙසින් ම දායකත්වය සැපයූ මධ්‍යකාලීන අධ්‍යාපනායතනයක් ලෙස මෙම ආයතනය සම්භාවනාවට පාත්‍ර වේ.

බුද්ධිප්පසාදනී නමැති පදසාධන ටීකාව ද අපට තවත් බෞද්ධ අධ්‍යාපනායතනයක් පිළිබඳව තොරතුරු හෙළි කරනු ලබයි. එනම් දීපංකර නම් යතිවරයෙකු විසින් අධිපතිත්වය උසුලන ලද සන්නපතිරාජ පිරුවනයි (බුද්ධිප්පසාදනී - සිරි රහල් පබඳ: 552). කිසිදු සන්දේශයක තොරතුරු ඇතුළත් නොවන මෙම පිරිවෙන් ආයතනය සන්දේශ භාරක කිසිදු දූතයෙකුගේ දූත ගමන් මාර්ගයට අයත් නොවීම විමතියට කරුණකි.

තවද විදාගම මෙම ක්‍රියා තෙරණුවන්ගේ ප්‍රධාන ශිෂ්‍යවරයෙක් වූ චූස්සදේව මංගල නම් යතිවරයෙකු විසින් අධිපතිත්වය දැරූ කෝට්ටේ එරබන්ගොඩ ධර්මරාජ නම් පිරිවෙන් අධ්‍යාපනායතනයක් පිළිබඳව ද තොරතුරු හමුවේ (තිලකසිරි, සිරි, 2008: 232). ඒ පිළිබඳව තොරතුරු අරම්කැලේ සන්නසින් පැහැදිලි වන බව තවදුරටත් සඳහන් වේ.

මේ අනුව මධ්‍යකාලීන සිංහල සන්දේශ සාහිත්‍යාගත ඓතිහාසික අගයකින් යුත් තොරතුරු අනුව ශ්‍රී ලාංකේය බෞද්ධ අධ්‍යාපනායතන පිළිබඳ තොරතුරු සමුදායක් අපට අනාවරණය වේ. ඒ අනුව මධ්‍යකාලීන යුගයේ ශ්‍රී ලංකාවේ බෞද්ධ අධ්‍යාපන ආයතන ලක්දිව පුරාතන සම්භාව්‍ය අධ්‍යාපන ක්‍රමය වූ 'පිරිවෙන් ආයතනය' මුල් කොට ගෙන, එහි සුවිශේෂී අන්‍යන්‍යාව ද ආරක්‍ෂා කරගෙන වැජඹී බව මැනවින් ම පිළිබිඹු වේ. තවද එවකට ශ්‍රී ලාංකේය අධ්‍යාපන ක්‍ෂේත්‍රයේ ප්‍රමුඛස්ථානය හිමි වූයේ බෞද්ධ හික්‍ෂුවට බවත්, සිංහල භාෂා සාහිත්‍යය සුපෝෂණය උදෙසා බෞද්ධ අධ්‍යාපනායතන කේන්ද්‍රකොට ගනිමින් බෞද්ධ හික්‍ෂු සංස්ථාව අනුප්‍රම වූ මෙහෙයක් ඉටු කරන ලද බවත් ප්‍රත්‍යක්‍ෂ වේ.

ආශ්‍රිත ග්‍රන්ථ නාමාවලිය

ප්‍රාථමික මූලාශ්‍රය

ගුණවර්ධන, ඩබ්.ආර්. (සංස්.) (1924). කෝකිල සන්දේශය. කොළඹ: විද්‍යාසාගර මුද්‍රණාලය.

ගොඩකුඹුරේ, සී. ඊ. (සංස්.) (1953). හංස සන්දේශය. කොළඹ: ඇපොතිකරිස් සමාගම.

ජයතිලක, කේ. (සංස්.) (1990). මයුර සන්දේශය. කොළඹ: ප්‍රදීප ප්‍රකාශන.

ජයතිලක, ඩී.බී. (සංස්.) (1935). තිසර සන්දේශය. කොළඹ: ලංකාහිනව විශ්‍රූත මුද්‍රණාලය.

ධර්මවර්ධන, ඩබ්ලිවු. ඒ. එම්. (සංස්.) (1949). පරෙවි සන්දේශ කාව්‍ය වර්ණනා. කොළඹ: ඇම්. ඩී. ගුණසේන සහ සමාගම.

රත්නපාල, නන්දසේන. (සංස්.) (1985). ගිරා සන්දේශය. කොළඹ: රත්න පොත් ප්‍රකාශකයෝ.

විතානගේ, සිරිසේන. (සංස්.) (1990). සැලලිහිණි සන්දේශය. කොළඹ: එස්. ගොඩගේ සහ සහෝදරයෝ.